

A lányok és asszonyok is boldogok akarnak lenni

Ködbe fullad a gyár: a fűtőkemencékből a füst dől, a főzőüstökből a pára. Nem csak a biztonsági szelepeken. Pogány Tamás, függetlenített alapszervezeti MDP-titkár rosszállóan csóválja a fejét. „Aligha így kell ezeknek működni.” De fél, ha lemegy és magyarázatot, intézkedést kér, kiderül, hogy egyáltalán nem ért a konzervgyártáshoz. Amit persze mindenki tud. Mert mit is érhetne hozzá egy volt biztosítványozó?

Pogány amúgy a biztosítási nyomozáshoz sem értett. Ügyvéd nagybátyja (akinek a biztosító egy szívességgel tartozott) dugta be ebbe az állásba. Miközben a bakák és a munkaszolgálatosok ezrével pusztultak a fronton, Pogánynak például azt kellett volna kiderítenie, hogy egy hónapok óta kómában fekvő 98 éves órásmesterek a halálát nem sietette-e a rokonsága. Az esetvizsgálatok során Pogány pénzt nem szerzett a cégének. Magának jó ismerősöket igen. Elvtársakat is. Akik bújtatták a sötét évek legsötétebb hónapjaiban. És állást szereztek neki a háború után, mikor a magánbiztosítókat fölfalta az újszülött népi állam, melynek Pogány Tamás mégis egyre lelkesebb fia lett. Már nem csak a feljebbjutás haszna miatt járt a szemináriumokra, gyűlésekre, hanem hitte és vallotta: az elnyomásból és szegénységből (bár ő a háború előtt nem volt szegény) való megszabadulás nagy tervét. A '47 augusztusi választásokon vitorlaként dagadozó fehér ingben szárguldott társaival a teherautó platóján, hogy a Párt kék céduláival a legeldugottabb falvakban is érvényre juttassák a dolgozók akaratát. („Áldj meg engem, nagy tetre készülnünk!” – kérte anyját az indulás előtt. És a nő, sírásra álló, riadt szemmel keresztet rajzolt a rőzsafüzérrel fia homloka előtt a levegőbe.)

Az erőre kapó áprilisi nap lassan felszívja a gyárudvarról a gőzölgést. Megjelennek a dísztribün körvonalai (pár napja, a felszabadulás ünnepén itt tartott beszédet a gyárigazgató, arról beszélt, hogy a tüdőbaj, az írástudatlanság és a rablótőke legyőzése után immár az ellenforradalmi Rajk-klikk ügyműködésétől is sikerült megszabadulni), rajta zöld fityulás alakok sűrögnek. Nem a konyha személyzetét küldték ki rendet rakni: az egész gyár zöld szakácssapkát visel. Ezt küldte – talán tévedésből – a fővárosi Vörös Meteor Munkaruhagyár, és a szállítmányt nem tűnt célszerűnek visszajuttatni a feladóhoz, elvégre sapka-sapka, ez is megteszi.

Az emelvény díszítéseit, transzparensait lebontó és óvatosan becsomagoló munkáshölgyek egy kis pirosposztagás, kerek asszony, Martos Jenőné irányítja. A titkár kedveli Martosnét. Beszédét, mely úgy pattog, mint a kizsírozott serpenyőbe vetett nokedli, ringó járását és határozott karmozdulatait, okos, meggyőző arcát, amikor a brigádgyűléseken előadja a Párt legújabb határozatait. (A titkárnak ilyenkor nem is kell beszélnie, mindent rábízhat.) Legjobban mégis a nő nagy, körteforma, öblö-

sen lehajló mellei tetszenek neki. Pogány imádja bekapni Martosné bal mellbimbóját. Közben a jobb mellét a tövénél megragadva, az azon lévő bimbóval a fülét cirógatja. A férfi ilyenkor köpködve, fuldokolva vonyít az élvezettől, a nő meg harsogóan kacag. Persze, csak ha a titkár otthonában találkázna. Ha a gyár göngyölegraktárában csillapítják gerjedelmüket, muszáj visszafogniuk magukat, hiába volt Dolmány Pista, a raktárvezető tüzér a Don-kanyarban, a nagy duhajkodást még ő is meghallaná. De Martosnénak nem könnyű a titkár Takarékpalotában lévő szolgálati lakásába elszökni. Nyárliget szélén, a Simai úton laknak, férje felfigyelne a hosszú elmaradásra. Ám nem azért van az embernek elméje, a Párt emberének meg a néptől származó hatalma, hogy ne használja: Pogány alkalmanként behívattatja éjszakai műszakra Martos Jenőt. Legszívesebben minden éjjelre berendeltetné, de az előkészítő üzem vezetője (itt dolgozik Martos) van, mikor vonakodik teljesíteni a kérését, mondván, hogy nem tud neki ilyenkor hasznos munkát adni, mikor pedig másokat nappal agyongyötör a százalékteljesítésért. És Pogány Tamás ezen érvek előtt általában meghajol. Mert a gyár, a gazdaság, vagyis a nép érdeke mindenekelőtt! Mindenekelőtt!

A vezetőségi ülés a szokásos unalmat hozza a függetlenített alapszervezeti titkár számára. Az igazgató, a helyettese meg a főmérnök mindenféle számokkal dobálóznak és szidják a beszállítást vállaló téeszcséket a késlekedésükért. A tanácskozótermet az egykori tulajdonos-igazgató (Grünfeld Salamon) kaktuszházában alakították ki. Grünfeld imádta a kis szúrós növényeket, közvetlen az irodája mellett tartotta őket, és az értékes vendégeknek adott egyet-egyet belőlük. A csupa üveg tanácskozóterem igazán világos, felüdülés télen belépni ide, de ha a nap kiszabadul a felhők közül, ami a tavasz derekához érkeve egyre gyakoribb, pillanatok alatt felhevül. Most is ez van. Pogány izzad, törölgeti a homlokát. És még az unalom is! Kinyitja jegyzetfüzetét és rajzolgatni kezd. Egy ötágú csillagot. Szeret ötágú csillagot rajzolni. Fel sem kell emelnie a ceruzát: föl-le-balra fel-jobbra egyenest-balra le, és már kész is a csillag. Aminek közepébe most egy mindent látó szemet biggyeszt. Amilyen a templomokban szokott lenni. Besatírozza gyorsan, nehogy valaki észrevegye. És a csillag köré kalászkoszorút rajzol, ahogy a népi állam címerében is van. Aztán még egy kalászkoszorút. Csak így meg nem hasonlít semmire. Vagy mégis? Elfordítja a képet 90 fokkal, és elmosolyodik a látványra: egy kitárulkozó női nemi szervet lát maga előtt.

Erről Martosné jut az eszébe. Martosnéról meg Pankotai Gizella.

Gizi még a háború előtt, svájci tanulmányai alatt belebolondult az antropozófiába. Nyárligetre visszaérve eurytmia kört alapított. Sokan társultak hozzá. Esténként a sóstói Vigadó teraszán ugráltak, forogtak, hogy kapcsolatba léphessenek a világot uraló nagy energiával. A sóstóhegyi plébános viszont kiprédikálta őket. Hogy az egyetlen igaz hittel össze nem egyeztethető eretnekszagú dolgokat művelnek. Ez az „egyházi átok” nagyon jól jött Gizinek az új rendszerben. Mint a klérus egykori üldözöttje, le tudta mosni magáról a dzsentrí származás bélyegét. Gimnasztikus szeánszait is folytathatta, persze a metafizikus háttér mellőzéseivel, immár „Konzervgyári Nők Munkás Testedző Köre” néven. Esténként jöttek össze az étkezőben. A gyár vezetői élvezettel figyelték az asszonyok terpesztéseit, hajlongását.

Pogány Tamás most arra gondol, milyen jót tenne Martosnének, ha egy kicsit jobban tudna tekeregni a testével gyakás közben.

– Pogány elvtárs! – fordul hozzá a vezetőségi ülés végén Bartos Jolán, a gyár „Feodora Kornyilova” nőbizottságának elnöke. – Lenne néhány dolog, ami már megérett rá, hogy pártszinten is foglalkozzunk vele. Mikor beszélhetnénk?

– Akár most. Fáradjon le hozzám elvtársnő!

Mikor a konzervgyár nőszervezete felvette a pártfőtitkár feleségének (aki egyúttal az MNDSZ tiszteletbeli elnöke is) a nevét, maga Kornyilova, vagyis Rákosiné jött el díszvendégnek. Nagy fekete autó hozta, s mivel a gyárat és környékét ellepték a fekete öltönyös biztonságiak, mint egy fekete sírhalomra helyezett virágcsokor, ékeskedett a kis jakut nő. S mellette testi-lelki barátnője, a híres művésztanár: Kovács Margit. Nyelvtanilag helyesen, ám erős orosz-jakut akcentussal beszélt Kornyilova. De ha nem volt feltétlen szükséges kinyitnia a száját, akkor hallgatott. Csak bólogatott a szép tablók, a Himalájaként égbe törő diagramok láttán. Tiszteletteljesen meghajtotta fejét az üzemben, mikor megtudta, hogy férje 60. születésnapja tiszteletére minden brigád kommunista szombatot vállalt. Aztán mégis mikrofonhoz lépett, és arról beszélt, hogy fontos jól dolgozni, mert azzal épül a nép állama. Majd egy általa készített kerámiát nyújtott át a gyárigazgatónak, mely egy alacsony nőt ábrázolt, amint a fazekaskorongon egy edényt formáz éppen. Bartos Jolánnak pedig egy zománcos kerámia kitűzőt adott. A kitűzőbe is egy népies formájú edény vonalát vésték be. Bartos Jolán ezt azóta a szíve fölött hordja. Most is itt van rajta, amikor Pogány Tamás irodájában az árpakávéját kavargatja.

– Kezdjük elvtársnő! Nagy a gond? – fordul felé a függetlenített alapszervezeti titkár.

– Nagy, Pogány elvtárs. Gyárunk férfi dolgozói, ami az elvárható társadalmi viselkedési normákat illeti, a morális tudatosság alacsony fokán állnak. („A morális tudatosság alacsony fokán állnak...” – mi ez a bikkfanyelv-mánia? »A dolgozóink otromba tuskók« – így kell ezt mondani!” – van Pogány fejében.) Nem fogják föl, hogy a nők munkába állásának csodálatos lehetősége egyúttal növeli az asszonyok vállára nehezedő terhet. Ahelyett, hogy a férfiek igyekeznének segíteni nekik, ahol csak lehet, mert az asszonyoknak és a lányoknak is joguk van a pihenésre, a boldogságra...

– Igen, igen, erről már sokszor volt szó. Konkrétumokat mondana?

– Például Novákné esete. Négy kisgyermeket nevel. Ápolja magatehetetlen édesanyját. A gyárban is megállja a helyét. Erre nincs olyan hét, hogy legalább egyszer ne kék-zöld foltokkal jönne műszakba. Próbálja szerencsétlen elrejtteni az ütések nyomát, de...

Bartos Jolán nem tudja azt, amit Pogány Tamás tud: Novákné ügyében már próbáltak intézkedni. A szakszervezeti titkár telefonon beszélt a rendőrkapitánynyal, aki megígérte, hogy gondjuk lesz a férfire. De ehelyett hamarosan visszahívta, hogy a Novákné veréséből nem lehet ügyet csinálni. Ez pedig valószínűleg azt jelenti, az asszony férjének olyan kapcsolata van a rendőrség számára is kifürkészhetetlen működésű állambiztonsági szervekkel, hogy védett minden támadástól. Bár olykor az efféléket is elsodorja egy tisztogatási hullám. De ezeket a hullámokat csak felülről kelthetik.

– Igen. Ez felháborító. Felírtam magamnak, megnézem, mit tehetek.

– Aztán itt van Pórné Erzsó.
– Őt is veri a férje?
– Nem. De fűvel-fával csalja. Az a szerencsétlen nő egy kész idegroncs. És betegesen sovány. Zörögnek a csontjai, ha sír.
– Hol dolgozik a férje?
– A konfekcióosztály vezetője az Állami Áruházban. Ott, az osztályon, azokkal a könnyűvérű kis nőcskékkal... – A titkár arcára irigykedő mosoly kerekedik ki. El kell fordulnia, nehogy a másik észrevegye. – Erzsó bement az áruházba, beszélt az igazgatóval. De az bevallotta, hogy nem tehet semmit, Novák a szép szóra nem hallgat, ki meg nem rúghatja, mert a konfekcióosok vannak mindig élen a munkaversenyben. Azt a kollektívát nem szabad megbontani.
– Hát igen. Kényes helyzet. Mérlegelni kell – dűnnyögi a titkár, és már megbánta, hogy lehívta magához Bartos Jolánt.
– Martosné helyzete meg épp ennek a fordítottja.
– Ma-a-artosné? Miféle helyzete? – remeg meg Pogány hangja a név hallatára.
– Nem tudja lerázni a mihaszna férjét. Pedig szeretne az új párjához költözni. Persze, előtte tisztességgel megesküdni.
– Miféle új párjával?
– Hát... Én csak egyszer láttam. Szép szál ember. Mérnök a vasútnál. A háborúban egy szilánk levitt a vállából egy darabot, de kitömi a zakóját, és így nem látszik.
Pogány lehajtott fejjel nagy levegőket vesz. Tehát nem ő szórakozott a kis nővel, hanem az vele. És így kell megtudnia. Ettől a fonnyadt vénlánnytól. Akin látni is, hogy tudja, miről van szó. De megjátssza magát. Legszívesebben lekeverne neki egy mérettest. Legszívesebben.

– Lárifári! – mondja mérgesen Pogány Tamás.
– Hogyan...? – kérdez vissza pislogva a nőbizottság vezetője.
– Morális tudatosság meg közös teherviselés a családban meg a többi marhaság! Mert csak egy dolog számít: a gyakás!
– A gyakás...
– Gyakás! Baszás! Üzekedés! Hogy mondjam még? Miért veri Novák a feleségét? Mert nincs ereje a nőnek, hogy este az ágyban a férfi kedvére tegyen! Miért csalja Pórnét az ura? Ugyanazért! És miért hagyja el Martosné a férjét? Mert az ipse minor! Nem kell neki úgy a nő. „Ebből rájöhet, hogy közöm van Martosnéhoz” – fut át a titkár fején, ezért gyorsan folytatja. – Kielégíteni a másikat az ágyban: ez a lényeg! Minél többször! Akkor menni fog a munka is! Akkor teljesülnek a tervek. Ha nem sikerül kielégülni, tovább kell állni! Minél hamarabb!
– És a felelősség? A családi sorsközösség?
– Frászt! – kiált Pogány, és a másik megrökönyödő arckifejezése valóságos mámorba kergeti. Rácsap az asztalra. – Ezek még mind az elnyomó burzsoá-klerikális erkölcs maradványai. A nagy Szovjetunióban már rég túl vannak ezeken. Csak mi szajkózzuk állandóan. A szovjetek a Fekete-tengernél külön üdülőket hoztak létre arra, hogy a dolgozók nyugodtan bujálkodhassanak. Zenekar, étel, ital, minden ingyen van! A kölykök sem zavarnak. És akiknek nincs párja, azoknak kerítenek. Egy hegesztő brigádot összehoznak egy varrónő brigáddal.

– Igen. Mi is beszéltük már a nőszövetségben, hogy a sok munka miatt kevés ismerkedési lehetősége van a fiataloknak. És elhatároztuk...

– Kevés, hogy összejönnek. Mert nem tudnak egymással mit kezdeni! – Pogánynak eszébe jut néhány rosszul sikerült aktus, amikor a nő olyan volt közben, mint egy jeges holttest. – Áh, de mit beszélek, maga úgysem érti, miről van szó.

– De értem, igenis értem!

És a nő arca fellángol, a düh, a sértés keltette indulat elűzte féltékenységét és megdöbbenését.

A titkár azonnal felfigyel erre a változásra.

– Érti? – és Pogány közelebb lép a nőhöz. Egészen közel.

Bogárfalván a hajadonok huszonegy évesen lettek vénlányok. Addig az anyák éjjel nappal azt figyelték, nehogy elveszítse a lány a fejét, és elvonuljon egy legénnyel, mert ki venne el egy megbecstelenített lányt? Ha pártában érte meg a huszonegyet, akkor már nem figyelték annyira. Mert mire őrizgesse az magát? Majd pont vénlányt fog elvenni az a kevés legény, aki visszajött a frontról, mikor jut minden ujóra fiatal, ropogós is!

Bogárfalva mindig is józan, takarékos község volt. Itt nem vert fészket a dzsentrik flancolása, lóimádata. Egy jó tehenet mindig többre tartottak akármilyen paripánál. Tejet adott a boci, amin megélt a család, kisborjút fialt, amivel lehetett pénzelní, ganét adott, amivel dúsult a föld, szántáskor meg hordáskor pedig ő volt az igaerő. Kész Isten ajándéka! De a bogárfalviak még a jól tejelő marhánál is többre tartották a vénlányt! Mert annak nem kellett házrészt, telekrészt, földrészt vagy egyéb örökségnek valót kihalásítani. Dolgozni viszont dolgozott látástól vakulásig. Napszám nélkül. Enni evett, de hát ahol kettőre főznek, ott jut a harmadiknak is. Egy zugot elfoglalt a házban, de a meleget nem szívta el, külön fűteni nem kellett rá. Amikor pedig megöregednek a szülők, ugyan ki viselje a gondjukat, ha nem a velük egy fedél alatt lakó gyermekük? És ha meghalnak, ki más tartsa rendben a sírjukat? Viszont ha a vénlány meghal, a házat nem viheti magával, azt szépen megkapják a testvérei, hogy a vénlány igazán hasznosan fejezhesse be földi pályafutását.

Bartos Jolán azonban egyszer, mikor apja szennyes alsóneműjét mosta a nyári konyhában, úgy döntött, nem fogadja el a világ – és szülei – által rá kimért sorsot. Bejelentette, hogy Nyárligetre utazik, és ha kap munkát, el is költözik a városba. „Tudtam, hogy ebben a lányban van valami hiba” – gondolta az anyja, a kegyetlen döntést meghallva, de csak annyit válaszolt:

– Itt tisztességesen élhetnél. Nyárligeten már minden a bolsevistáké.

Jolán megrántotta a vállát.

– Hé, tán csak nem te is annak készülsz? – mordult fel az apja.

Jolán megint megrántotta a vállát. Minek következtében apja és anyja soha többet nem szóltak hozzá.

Jolánt felvették a nyárligeti konzervgyárba, a munkásszálláson egy fekvőhelyet kapott.

És igen, beszippantotta a Párt. Aztán a nőszövetség. És boldogan adta át magát a feladatainak, mint ahogy nem vonakodott esténként a Sóstói erdőben (ide jártak

Nyárligeten, akiknek nem volt – és ugyan kinek volt? – nyugalmas szobájuk a légyottra) átadni magát partnerének.

A nő felfedezte, hogy a gyárbeli férfiak számára ő még nem vénlány, és hogy előbb-utóbb minden lány beadja a derekát az udvarlójának, és mégsem rontják ezzel férjhez menési esélyeiket. Jolán két férfinak adta oda magát. Az elsőnek egyszer. Ekkor csodálkozott, hogy miért csinálnak olyan nagy ügyet ebből a dologból Bogárfalván. A másodikkal, Torkos Gézával, rendszeresen találkozgatott. A nőnek jól esett, hogy valaki az ő megjelenését lesi, hogy krémest és selyemharisnyát kap tőle. De amikor az erdőben egymásba olvadtak, Bartos Jolán soha nem érezte azt a minden porcikát átjáró nagy forróságot és felszabadulást, amiről a szálláson lakó lányok állandóan beszélnek. Erre a férfi is rájöhetett, mert idővel kezdett elmara-
dozgatni a találkákról.

Bartos Jolán fölhajtott szoknyával és lehúzott bugyogóval meg harisnyával fekszik a földön. Ha nem is a kielégülés eufóriája, de a váratlan aktus keltette csodálkozás miatt idő kell, hogy magához térjen.

Azért lassan rendbe hozza magát. Megkeresi cipőit, sorba rakja jegyzetpapírjait.

– Hát, Pogány elvtárs, azt fogom írni a naplónkba a megbeszélésünkről, hogy megállapítottuk: a Nyárligeti Vörös Csillag Konzervgyár asszonyainak és lányainak is joguk van a boldogságra. Ez eléggé hangzatos és ugyanakkor megfelelően semmitmondó.

– Írja ezt, jó lesz.

A nő behajtja naplóját, megrántja szoknyáját. És vár. A függetlenített alapszer-
vezeti titkár nem fordul felé: ne higgye a nő, hogy ő tudja, hogy a nő rá vár. Pedig a nő természetesen így hiszi.

Megszólal a gyár dudája. Nincs műszakváltás. Akkor meg mire a dudálás? Pogány Tamás nem tudja. Meg kellene kérdeznie a nőtől.

De az ekkor már az ajtónál áll. Még egyszer a férfi szemébe néz, aztán távozik.

Pogány Tamás szégyenkezve gondol az elmúlt perc történéseire. Sietős rángatózá-
sára a nő testén, majd a nő fájdalmas arcára. Ott van állandóan előtte. Árpakévé-
tölt magának, rendezgeti az iratait, bekapcsolja-kikapcsolja a rádiót, de az az arc nem távozik. És egyre fájdalmasabb.

És amikor ráeszmél, hogy erőszakot követett el ezen a szegény nőn, Bartos Jolán szenvedő arcára gondolva immár keményedni kezd hímvesseje.

Bartos Jolán az irodája asztalánál ül. Zsíros kenyeret kent, de elakadtak mozdula-
tai. Pedig jó a zsír, sült szalonna alól való, az üzemi konyháról szermányolta. Újra
lejátssza a történeteket. Közben sóhajt. Megadóan. Mert nem jobb, de nem is rossz-
szabb volt ez az együttlét, mint amilyeneket Torkos Gézával szokott átél-
ni.

Gondolatai ott akadnak meg, amikor Pogány Tamás a nagy Szovjetunió-
nak a dolgozók nemi életéről való gondoskodásáról beszél. „Butaság, csak bosszantani
akart ez a link. Vagy mégsem?” Mert olyan csodálatos és hatalmas az az ország,
hogy ott tényleg minden megtörténhet. Nemrég moziban volt, a nagyfilm előtt a
híradóban a fekete-tengeri szovjet üdülővárosokról mutattak képeket. Középkori

kalózkavellához hasonló éttermek, a strandok csillogó homokját nyaldosó hullámok, a vízben bűgöcsigára emlékeztető kagylók.

A leghihetlenebb pedig egy sétahajós delfinlátogatás bemutatása volt. Párban úsztak ezek az okos jószágok, egészen közel a fedélzethez. Ha halat dobtak nekik, derékig kiemelkedtek a vízből, mosolyogtak, tapsoltak a mellső uszonyaikkal és füttyögtek, integettek az utasoknak. Aztán meg egy medúzával kezdtek játszani: dobálgatták az orrukkal.

Bartos Jolán tudja, hogy ő is ott lesz azon a kirándulóhajón, mert a népi demokráciák nőszövetségeinek idei konferenciáját Jaltában fogják megrendezni. És ő ott lesz, mert sokat dolgozott, és ezért megérdemli. És mert nagyon akar ott lenni. És nem egyedül fogja nézni a delfineket.

Kopogás. A postás nyit be. Bartos Jolán aláírja az átvételt, aztán gyorsan kutatni kezd a levelek között. Többségük a vállalati nőbizottság tagjaira vagy a gyár vezetőire vonatkozó kérdőív. (Amikor ezeket tölti ki, mindig úgy érzi, hogy besúgást végez.) Nincs közöttük meghívó a jaltai konferenciára. Annyira csalódott az arca, hogy a postás részvétellel megkérdi:

- Valami mást is várt?
- Igen.
- Talán majd holnap.
- Igen. Holnap – mondja Bartos Irén, már meggyőződéssel a hangjában.

